

L'ABISME DE LA DESIGUALTAT

INFORME SOBRE DESENVOLUPAMENT HUMÀ 1992

Programa de les Nacions Unides sobre el Desenvolupament

1. Cada vegada més lluny el nord del sud
2. L'abisme de la desigualtat
3. Cinc grans problemes
4. Disparitat, inequitat. Signe del nostre temps
5. Creixement econòmic no és igual a desenvolupament humà
6. El desafiament de la immigració
7. Exportacions de productes manufacturats
8. ¿És possible un pacte mundial per a l'equitat i el desenvolupament?
9. Pnud proposa canvis a institucions

Publiquem un resum ample de l'informe sobre el desenvolupament humà 1992 presentat pel *Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament* (PNUD). Tal vegada el text demani al lector no especialitzat una lectura atenta i reflexiva. Creiem, tanmateix que li serà de gran interès tant per la riquesa de la seva informació i plantejaments, com per l'alta instància que l'avalua.

El present resum ens ha estat cedit amablement per *El Día*, diari de Mèxic, D.F. que el publicà en el seu Suplement 124, de 18 de maig 1992.

1. CADA VEGADA MÉS LLUNY EL NORD DEL SUD

L'informe sobre el desenvolupament humà 1992 presentat pel Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), exposa clarament les realitats econòmiques, socials i humanes d'un planeta cada vegada més profundament escindit entre rics i pobres, crítica i crida a l'establiment de polítiques econòmiques que posin al centre el desenvolupament humà, i que considerin la majoria de variants econòmiques, no com a objectius sinó com a mitjans per a reduir distàncies entre rics i pobres i aconseguir un món on la inequitat vagi essent eliminada.

El darrer decenni s'ha caracteritzat, en tot el món, pel creixement de la desigualtat entre rics i pobres, es tracti de països o de persones. Algunes xifres dramàtiques il·lustren el punt extrem on s'ha arribat en la distribució de l'activitat econòmica com a percentatge del total mundial: el 1989, la cinquena part més rica (mil milions aproximadament), comptava amb el 82,7 per cent de l'ingrés; 81,2 per cent del comerç mundial; 94,6 per cent dels préstecs comercials; 80,6 per cent de l'estalvi intern i 80,5 per cent de la inversió. En abrupte contrast, la cinquena part més pobre de la població mundial (altres mil milions aproximadament) comptava amb l'1,4 per cent de l'ingrés; 1 per cent del comerç mundial; 0,2 per cent dels préstecs comercials; 1,0 per cent de l'estalvi intern i 1,5 per cent de la inversió. Aquestes xifres il·lustren clarament en la profunditat de l'abisme de la inequitat, i posen certament un signe interrogant sobre els models de desenvolupament seguits.

Si en termes de distribució el panorama és insostenible, ho és igualment en matèria de recursos: els països rics posseeixen aproximadament la quarta part de la població mundial (25%) però consumeixen el 70 per cent de l'energia mundial, el 75 per cent dels metalls, el 85 per cent de la fusta i el 60 per cent dels aliments. Aquest model de desenvolupament apareix com a sostenible solament en la mesura en què es mantingui la desigualtat extrema, ja que altrament els recursos mundials no arribarien.

Tal vegada els éssers humans siguin l'espècie en situació de més risc en moltes parts del planeta, afirmava Mahbub ul Haq, ex ministre de finances del Pakistan i assessor especial per a l'administrador del PNUD. Mirant vers el desenvolupament humà l'informe planteja que hi ha 250 milions de persones per any que pateixen episodis aguts de malalties diarreiques, i en moren 4 milions; hi ha 1.300 milions que estan mancats d'accés a aigua potable i 2.500 milions que no tenen accés a serveis sanitaris: s'estima que 135 milions de persones viuen en zones afectades per la desertificació.

L'Informe fa un diagnòstic la conclusió central del qual seria la necessitat d'avançar en la recerca d'un desenvolupament que posi els homes al centre, el benestar dels quals sigui el darrer objectiu. Però també remarca la necessitat d'una sèrie de propostes a nivell planetari, les quals podrien ser discutides, criticades i millorades. Perquè és cert que en l'estat actual del nostre planeta després de l'enderroc del socialisme realment existent i de més d'una dècada de crisi per a uns i de benestar per altres, les institucions o organitzacions multilaterals han de readequar la seva manera d'enfocar-ho i el seu funcionament. Tant les Nacions Unides com el GATT, el Banc Mundial o el Fons Monetari Internacional, perquè cap d'aquests organismes compleix a bastament amb els requeriments de fomentar el desenvolupament d'una manera equitativa. L'informe fa algunes propostes que seria difícil de qualificar d'encertades o

desencertades: són, en tot cas, des del nostre punt de vista, aportacions a la discussió nacional i internacional. Però tal vegada el més important sigui que posa el dit a la nafra, perquè és cert que així com el món ha canviat, les institucions i organismes internacionals hauran de fer-ho, tant per bé com per mal i això dependrà de la possibilitat de participació real de tots els països del món on prevaleixi la voluntat de cooperació i no de domini.

Presentem un extracte de l'Informe sobre el Desenvolupament Humà 1992, amb la idea de contribuir a allò que ha d'ésser un debat central en els nostres dies, en un món cada cop més interdependent, amb una economia globalitzada, però en el qual priva la injustícia social com una lacra, al mateix temps que com un obstacle per al veritable desenvolupament de la immensa majoria dels éssers humans.

2. L'ABISME DE LA DESIGUALTAT

L'Informe presenta un nou i pertorbador anàlisi de la distribució internacional dels ingressos i oportunitats, i mostra la forma dramàtica com s'han accentuat les disparitats en matèria d'ingressos en el curs dels darrers anys.

El 1960, el 20% més ric de la població mundial registrava ingressos 30 vegades més elevats que els del 20% més pobre. El 1990, el 20% més ric estava rebent 60 vegades més. Aquesta comparació es fonamenta en la distribució entre països rics i pobres. Si, a més, es té en compte la distribució desigual dins els diferents països, el 20% més ric de la gent del món registra ingressos almenys 150 vegades superiors als del 20% més pobre.

¿ Com és possible que semblants disparitats persisteixin i fins i tot que s'accentuin? ¿ Per què els mercats mundials no sembla que hagin beneficiat als més pobres? L'Informe identifica dues raons principals.

En primer lloc, allà on el comerç mundial és completament lliure i obert —com succeeix en el cas dels mercats financers—, generalment funciona en benefici dels més poderosos. Els països en desenvolupament ingressen al mercat en qualitat de socis desiguals i surten amb recompenses desiguals.

En segona instància, precisament en aquelles àrees on és possible que els països en desenvolupament tinguin un avantatge competitiu —com en manufactures d'utilització intensiva de mà d'obra i exportació de mà d'obra no qualificada—, les regles del mercat es canvien sovint en vistes d'evitar la competència lliure i oberta.

L'Informe acaba dient que els països en desenvolupament requeriran inversions massives en capital humà a fi de poder establir relacions comercials sobre una base més equitativa, ja que els coneixements i el domini de noves tecnologies constitueixen avui dia el millor avantatge competitiu d'un país. L'informe també propugna l'adopció de canvis importants, de manera que els mercats internacionals funcionin amb major eficiència i equitat.

El desenvolupament humà és, per tant, un concepte ampli i integral. Comprèn totes les opcions humanes, en totes les societats i en totes les etapes de desenvolupament. Expendeix el diàleg sobre el desenvolupament, ja que aquest deixa de ser un debat dirigit únicament als mitjans (creixement del PNB) per convertir-se en un debat sobre els fins darrers. Al desenvolupament humà li interessen tant la generació de creixement econòmic com la seva distribució, tant les necessitats bàsiques com l'espectre total de les aspiracions humanes, tant les afliccions humanes del Nord com les privacions humanes del Sud. El concepte de desenvolupament humà no comença partint d'un model predeterminat. S'inspira en les fites de llarg termini d'una societat. Elabora el desenvolupament entorn de les persones i no les persones entorn del desenvolupament. L'informe d'aquest any segueix avançant en l'exploració del concepte de desenvolupament humà, ja que considera la interacció entre les persones i el medi ambient. Si l'objectiu del desenvolupament és millorar les oportunitats de les persones, cal fer-ho no tan sols per a la generació actual, sinó també pensant en les generacions futures. En altres paraules, el desenvolupament ha d'ésser sostenible.

La pobresa internacional és una de les pitjors amenaces contra la continuïtat de l'entorn físic i el sosteniment de la vida humana. Gairebé tots els pobres viuen en les àrees més vulnerables des del punt de vista ecològic: 80% dels pobres a l'Amèrica Llatina, 60% a Àsia i 50% a Àfrica. Sobreutilitzen les seves terres marginals per procurar-se fusta combustible i per a cultius de subsistència i comercials, amb la qual cosa amenacen encara més el seu entorn físic, la seva salut i les vides dels seus fills. En els països en desenvolupament no és la qualitat de la vida la que corre perill: és la vida mateixa.

Per aquestes societats simplement no existeixen alternatives entre el creixement econòmic i la protecció ambiental. El creixement no és una operació: és un imperatiu. El problema no és tan sols la quantitat de creixement econòmic que es genera, sinó quin tipus de creixement. Els models de creixement dels països en desenvolupament i industrialitzats han de convertir-se en models de desenvolupament humà sostenible.

Les societats industrialitzades tenen més opcions. Poden permetre's el luxe de disminuir el ritme del seu creixement material, fortament intensiu en consum d'energia, i no obstant millorar el seu benestar. Han d'adoptar noves tecnologies i polítiques integrals que redueixin les pressions que col·loquen per damunt de la capacitat de manteniment de la Terra.

Com és natural, les preocupacions respecte del medi ambient varien d'acord amb les diferents etapes del desenvolupament. Als països industrialitzats els preocupa la destrucció de la capa d'ozó i l'escalfament general del planeta, que resulta del consum excessiu dels recursos naturals. Les preocupacions dels països en desenvolupament són més immediates: aigua i terra. L'aigua contaminada constitueix una amenaça contra la vida i el sol erosionat posa en perill els aliments.

Aquest informe examina nombroses polítiques concretades en tendència a fer sostenible el desenvolupament, que inclouen des del desenvolupament de la capacitat nacional i el pagament per espai ecològic fins a les fonts automàtiques de financiació i noves institucions inclinades a promoure el desenvolupament insostingut. L'Informe també planteja propostes sobre la manera d'integrar les inquietuds ambientals en la medició del desenvolupament humà.

3. CINC GRANS PROBLEMES

3.1. El creixement econòmic no millora automàticament les vides de les persones ni en les seves pròpies nacions ni a escala internacional

Existeixen considerables disparitats d'ingressos a l'interior dels països. La pitjor disparitat nacional és la del Brasil: 26 vegades entre el 20% més ric de la població i el 20% més pobre, segons el seu ingrés per càpita. No obstant, la disparitat internacional és molt més marcada: actualment és d'almenys 50 vegades, i s'ha doblat en el curs dels darrers 30 anys .

El vincle entre creixement econòmic i desenvolupament humà es trenca a nivell internacional per moltes de les mateixes raons per les quals deixa de funcionar a nivell nacional.

La possibilitat que tenen els pobres d'accedir al crèdit, al capital, a la tecnologia i altres costosos mitjans de producció en llurs països és limitada. Com que no tenen capacitat creditícia, acostumen a anar als prestamistes de diner i al sector informal per tal de satisfer les seves necessitats. A nivell internacional la situació és semblant, si no és pitjor. El 20% més pobre de la població mundial tan sols participa del 0,2% dels préstecs internacionals atorgats per la banca comercial, de l'1,3% de la inversió internacional, de l'1% del comerç internacional i de l'1,4% dels ingressos internacionals.

Molts països pobres ja són ara marginats en el sistema de comerç mundial, sobretot les nacions de l'Àfrica Subsahariana i els països menys desenvolupats. La participació de l'Àfrica Subsahariana en el comerç internacional s'ha reduït en una quarta part del nivell que registrava el 1960; durant aquest mateix període la participació dels països menys desenvolupats s'ha reduït a la meitat. Els pobres- si no se'ls ajuda per mitjà d'una formulació enèrgica i activa de polítiques- tendeixen a anar-se quedant fora del mercat, ja sigui a nivell nacional o internacional.

Les disparitats internacionals que s'observen en indicadors de supervivència humana bàsica (educació primària, esperança de vida, mortalitat infantil i de nens menors de 5 anys) han disminuït notablement en els últims tres decennis. Malgrat tot, la disparitat en tecnologia i en sistemes d'informació ha tendit a eixamplar-se. Els països del Nord tenen, sobre una base per càpita, nou vegades més científics i personal tècnic, un promig de matrícula escolar terciària gairebé cinc vegades superior, i 24 vegades més d'inversió en investigació tecnològica. Compten també amb una infraestructura de comunicacions molt superior, 18 vegades més en connexions telefòniques per càpita, sis vegades més de ràdios i vuit vegades més de diaris. L'accés a la tecnologia es protegeix amb una cura especial. I en la competència internacional, aquest avantatge en matèria de tecnologia i informació constitueix un factor determinant.

Gran part del marc institucional i de polítiques que permet un vincle millor entre creixement econòmic i desenvolupament humà a nivell nacional senzillament no existeix a escala internacional.

- A l'interior de les nacions, les persones poden traslladar-se d'un lloc a l'altre cercant treball i possibilitat d'ingressos. Entre nacions, les lleis d'immigració neguen

als treballadors l'oportunitat d'igualar la taxa de rendiment sobre el treball.

- A les nacions s'estableixen institucions per millorar l'accés dels pobres a oportunitats de producció i crèdit financer. És el cas, per exemple, del Banc Grameen a nivell internacional.

- A les nacions els bancs centrals tenen la responsabilitat de crear i distribuir liquidesa a diversos sectors de l'economia, a diversos grups d'ingressos i de població i a diferents regions geogràfiques. A nivell internacional, mai no s'ha permès a l' FMI funcionar com un banc central.

- A les nacions se solen adoptar sistemes d'impost progressiu a la renda i polítiques econòmiques tendents a transferir ingressos i oportunitats als pobres. No existeix cap mecanisme internacional que porti a terme aquests tipus de transferències.

3.2. Els països rics i els països pobres competeixen en el mercat internacional en qualitat de socis desiguals. Si es pretén que els països en desenvolupament competeixin en un major pla d'igualtat requeriran inversions molt grans en capital humà i desenvolupament tecnològic

El poder de negociació dels països en desenvolupament als mercats internacionals és molt feble. La majoria només tenen mercats interns limitats i pocs béns i serveis per vendre, i molt sovint depenen de l'exportació de productes primaris, que representa moltes vegades el 90% de les exportacions de països africans i el 65% dels països de l'Amèrica Llatina. Els preus d'aquests productes primaris van disminuir dràsticament els anys vuitantes, la qual cosa va reforçar la tendència a llarg termini de deteriorament dels mercats de productes primaris. Això s'esdevingué en part per una reducció en la demanda mundial, però també perquè molts països es van veure de cop impel·lits a recuperar els seus deutes. Això els va obligar a augmentar la producció i les exportacions a fi de generar prou divises, i es van trobar competint fortament els uns amb els altres en mercats cada cop més reduïts.

Per als països en fase de desenvolupament la taxa d'interès real rellevant sobre el seu deute extern és la taxa d'interès nominal ajustada d'acord amb la taxa de canvi dels preus de l'exportació: els països en fase de desenvolupament van pagar efectivament una taxa d'interès real amb un promig del 17% durant la dècada dels vuitanta, en comparació del 4% pagat per les nacions industrialitzades.

L'intent de reembossament dels seus deutes no es va poder mantenir a to a causa de la reducció del preu de les seves exportacions. Aquest fenomen —identificat per primera vegada durant la depressió de la dècada de 1930— va tenir un resultat paradoxal i pertorbador: mentre més paguen els deutors, més deuen.

Se suposava que el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional equilibrarien aquestes fluctuacions en els préstecs internacionals i enfortirien l'accés dels països en desenvolupament als mercats financers internacionals. En efecte, a principis dels vuitanta s'augmentaren els crèdits nets als països en fase de desenvolupament. No obstant, com que no tenien els recursos

necessaris ni el mandat oficial requerit per intervenir d'una manera prou significativa en els mercats internacionals, no van poder sostenir aquest tipus de política. Així les coses, en lloc de reduir les fluctuacions, les van intensificar. Entre 1983 i 1987, quan els països en fase de desenvolupament van afrontar un sobtat èxode de préstecs bancaris comercials, les transferències netes de l'FMI varen passar de més de US \$ 7.600 milions el 1985 a menys de US \$ 7.900 milions. I les transferències netes del Banc Mundial passaren de més de US \$ 4.900 milions el 1985 a menys de US \$ 1700 milions el 1991.

La debilitat de mercat dels països en desenvolupament també és evident en la seva incapacitat d'atraure volums suficients d'inversió estrangera directa. Els inversionistes cerquen la més alta rendabilitat possible sobre el seu capital, i en els últims anys són els països industrialitzats els que més rendabilitat els ofereixen. Com a resultat, el 83% de la inversió estrangera directa té com a destinataris els països industrialitzats. I els països en fase de desenvolupament que reben inversió estrangera tendeixen a ser aquells que estan en millor situació: el 68% del flux anual a països en vies de desenvolupament va tenir com a destinataris uns nou països a l'Amèrica Llatina i a l'est i sud-est d'Àsia.

Tot això pot semblar estrany, ja que podria pensar-se que el capital produeix major rendiment en països on el capital és escàs però la mà d'obra és abundant. No obstant, sembla tenir la mateixa importància la qualitat i la capacitat tecnològica dels treballadors. Els països que tenen una força laboral més instruïda i qualificada —així com un clima d'inversió política i econòmica més estable—tendeixen a oferir millors rendiments. Fins i tot el propi capital dels països en fase de desenvolupament s'inverteix en països industrialitzats; això accentua el flux aparentment pervers de fons dels països pobres als rics.

Aquesta feblesa dels països en vies de desenvolupament no és ni inherent ni inevitable. Poden millorar les seves perspectives mitjançant polítiques sòlides de moviment econòmic i inversions quantioses en capital humà. Alguns països en vies de desenvolupament ja han registrat progressos impressionants: en esperança de vida, en matrícula escolar, en alfabetització dels adults, en nivells de nutrició i en igualtat entre sexes. Malgrat tot, per millorar significativament el seu avantatge competitiu i enfortir la seva posició en els mercats internacionals, hauran d'enfrontar-se amb un doble desafiament: ampliar el nivell bàsic de desenvolupament humà i concentrar energies en àrees més avançades.

Com van defensar els dos primers Informes de Desenvolupament Humà, la prioritat atorgada a satisfer necessitats humanes tan essencials com l'atenció bàsica i l'assistència mèdica primària no es pot qüestionar. Cap piràmide invertida de formació de capital humà no podrà ser mai estable. Però els països en vies de desenvolupament hauran de transcendir les preocupacions bàsiques de supervivència humana i invertir fortament en tots els nivells de formació de capital humà, especialment en capacitats tècniques i administratives. Llevat que els països en vies de desenvolupament adquireixin un major control sobre la creixent “indústria del coneixement”, restaran sempre endarrerits en la producció de valor afegit baix.

És poc probable que el món tingui en algun moment una distribució equitativa de capital físic. Però el millorament de distribució de coneixements i capacitats constitueix una proposició molt més manejable i pot contribuir a igualar la distribució d'oportunitats de desenvolupament tant a nivell nacional com internacional.

Diferents països, industrialitzats i en vies de desenvolupament, han demostrat allò que es pot aconseguir quan s'utilitzen estratègies clares de formació de capital humà i penetració de mercats. Els “tigres” industrials de l'est i sud-est asiàtic —inclosos la República de Corea, Tailàndia i Malàsia—, estan avançant a gambades en allò que normalment constituïrien diverses dècades de desenvolupament.

Una acció nacional decidida pot, per tant, propulsar països individuals a nivells molt més alts de desenvolupament humà i creixement econòmic. No obstant, si es pretén que els països en vies de desenvolupament progressin en conjunt, també s'hauran de portar a terme reformes internacionals fonamentals.

3.3. Els mercats globals no operen lliurement. Això, junt amb la seva condició de socis desiguals, costa als països en vies de desenvolupament US \$ 500.000 milions anuals, o sigui 10 vegades més del que reben com a ajuda exterior

Les restriccions més evidents són les que concerneixen a béns i treball. Les barreres aranzelàries i no aranzelàries mantenen per fora moltes manufactures que provenen de la immigració i impedeixen als treballadors emigrar a la recerca de millors rendiments pel seu treball.

Les barreres comercials dels països industrialitzats protegeixen els mercats nacionals d'importació provinents d'una àmplia gamma de països, tant rics com pobres. Per exemple, les mesures no aranzelàries s'imposen especialment a béns en la producció dels quals els països en vies de desenvolupament són més competitius, com en el cas de les exportacions que requereixen una utilització intensiva de mà d'obra com són els tèxtils, confeccions i calçat. I, a una gamma extensa de béns, els nivells aranzelaris augmenten d'acord amb el nivell de processament. Això és cert en el cas de les espècies, el jute i els olis vegetals, com també en allò que es refereix a les fruites, els vegetals i les begudes tropicals. Aquests increments en els aranzels desanimen als països en vies de desenvolupament per processar els seus productes primaris, com seria, per exemple, convertir el cacau en xocolata, o fabricar reforços per a catifes amb jute.

Segons un estudi fet pel Banc Mundial, les restriccions comercials redueixen el PNB dels països en vies de desenvolupament en un 3%, que equival a una pèrdua anual de US \$ 75.000 milions. Segons un altre càlcul tan sols en el cas de tèxtils i confeccions, l'eliminació progressiva de l'Acord de Multifibres podria augmentar les exportacions dels països en desenvolupament al voltant de US \$ 24.000 milions anuals.

De fet, aquestes barreres han anat augmentant. *Vint de 24 països industrialitzats són avui dia més proteccionistes del que ho eren fa 10 anys.* Quasi el 28% de la totalitat d'importacions dels països de l'OCDE provinents de països en vies de desenvolupament es veu afectat per barreres aranzelàries. És veritat que els països en vies de desenvolupament utilitzen polítiques proteccionistes per protegir indústries que comencen o d'altres. Però la veritable ironia és que, ara que el promig de nivell de protecció en els països en vies de desenvolupament està començant a baixar —en part pel resultat dels programes d'ajustament estructural—, les tendències proteccionistes a les nacions industrialitzades van estan guanyant terreny.

L'Acord General sobre Aranzels Duaners i Comerç (GATT) es va crear de manera que

aquestes barreres poguessin retirar-se progressivament en benefici del comerç mundial en general. No obstant, la seva influència ha estat molt limitada. Moltes àrees —entre elles l'agricultura, els productes tropicals, els tèxtils, els serveis, els drets de propietat intel·lectual i els fluxos d'inversió— no s'ajusten als seus principis. De fet, tan sols el 7% del comerç mundial es troba en conformitat total amb els principis del GATT.

Per tant, els béns que provenen de països en vies de desenvolupament no es poden moure lliurement a través de les fronteres nacionals. Les restriccions sobre la migració de mà d'obra són encara més fortes.

Cada any 38 milions de persones addicionals ingressen a la força laboral als països en vies de desenvolupament sumant-se als més de 700 milions de desempleats o subempleats. Si no se'ls creen oportunitats de treball, molts se sentiran temptats d'unir-se al flux creixent de migrants internacionals, legalment o il·legal. Prop de 75 milions de persones de països en fase de desenvolupament deixen la seva terra cada any en qualitat d'emigrants per raons econòmiques, treballadors transitoris, refugiats o persones desplaçades.

Com a resposta, els països industrialitzats es tornen més selectius pel que fa referència als immigrants que accepten. Han establert nivells de capacitat cada cop més alts i donen preferència als treballadors qualificats o a aquells que tenen capital o bé als refugiats polítics.

Aquestes polítiques resulten costoses pels països en fase de desenvolupament. Perden persones altament qualificades: científics i professionals en l'educació dels quals han invertit molts mils de milions de dòlars. Però a més perden remeses que els treballadors migrants no qualificats podrien haver enviat novament a casa. Les remeses són una font important d'ingressos per molts països en vies de desenvolupament. Provenen no sols dels països industrialitzats, sinó també d'emigrants que han anat a països en fase de desenvolupament, moltes vegades productors de petroli o nacions en un procés més accelerat de creixement. Tan sols el 1989 les remeses totals provinents de països industrialitzats i del Golf van ascendir a US \$ 25.000 milions.

Resulta, no cal dir-ho, poc realista esperar que els països industrialitzats afluixin considerablement les seves barreres contra la immigració. En lloc d'això, s'hauran de crear oportunitats econòmiques suficients en el món en vies de desenvolupament per tal que d'aquesta manera es redueixin les pressions que origina la migració.

Les restriccions dels mercats internacionals i la condició de socis desiguals costen als països en fase de desenvolupament aproximadament US \$ 500.000 milions, quantitat que equival al voltant del 20 % del seu PNB i a més de 6 vegades el que gasten en prioritats del seu desenvolupament humà, com educació bàsica, atenció mèdica primària, aigua potable i eliminació de la desnutrició. Si aquests US \$ 500.000 milions es posessin a disposició dels països en vies de desenvolupament i si s'utilitzessin bé podrien exercir un impacte significatiu en la reducció de la pobresa. No s'ha d'oblidar mai que la pobresa no precisa passaport de cap mena per traspasar les fronteres internacionals sota la forma de migració, degradació ambiental, drogues, malaltia i inestabilitat política.

S' hauran de realitzar reformes radicals a fi que els mercats funcionin de manera que beneficiïn els països pobres i la gent pobra. Però els mercats per si sols no poden protegir la gent contra

la pobresa absoluta. Es requereix també la creació de xarxes de seguretat social fortes i eficients, tant a escala internacional com nacional.

3.4. La comunicació mundial precisa de polítiques establertes per proveir una xarxa de seguretat social a les nacions pobres i a la gent pobre

El lliure funcionament del mercat tendeix sovint a accentuar les disparitats entre rics i pobres. Els governs nacionals tracten de contrarestar aquestes tendències mitjançant una redistribució de l'ingrés a través de sistemes progressius d'impostos a la renda. També complementen aquestes mesures amb la formació de xarxes de seguretat social per evitar que la gent arribi a extrems d'indigència absoluta.

Estats Units, per exemple, "recicla" prop del 15% de l'ingrés nacional a través del pressupost públic, i ho destina a serveis socials, subsidis d'atur i auxilis de benestar. A Suècia la quantitat oscil·la al voltant del 30%, fins i tot molts països en vies de desenvolupament tenen xarxes de seguretat social que reciclen entre el 5% i el 15% del PIB.

A nivell internacional no existeix cap sistema semblant que redistribueixi l'ingrés eficaçment. Ja s'està començant a fer alguna cosa en aquest sentit a nivell regional, dintre de la Comunitat Europea. Però el més semblant a una xarxa de seguretat social internacional —que proveeixi d'una ajuda eficaç els grups de població més pobres— que existeix actualment en el món és el sistema d'assistència oficial per al desenvolupament (AOD), que exhibeix falles protuberants en nombrosos aspectes:

- **Quantitat.** La AOD compta actualment al voltant d'un 0,35% del PNB d'entre els països de la OCDE, en comparació amb la fita internacional del 0,7%. Això resulta clarament inadequat. Els països donants consideren necessari reciclar prop del 25% dels seus ingressos per satisfer les necessitats de les seves poblacions, afegint-hi 100 milions de persones que tenen ingressos inferiors al nivell de línia de pobresa, calculada en aproximadament US \$ 5.000. Però per ajudar a satisfer les necessitats de més de mil milions de pobres absoluts als països en vies de desenvolupament, únicament n'assignen un 0,35%.
- **Equitat.** Les contribucions de la AOD no augmenten progressivament d'acord amb els ingressos per càpita dels donants; algunes de les nacions més riques donen un percentatge molt més petit del seu PNB que d'altres menys riques. De fet, el 80% del dèficit actual de US \$ 51.000 milions en comparació en la fita global de 0,7% és responsabilitat exclusiva de tan sols dues nacions riques: Estats Units i Japó.
- **Assignació.** Moltes vegades l'ajuda no està relacionada amb el nivell de pobresa. El sud d'Àsia rep US \$ 5 per persona, mentre que els països beneficiaris d'ajuda a l'Orient Mitjà (amb un ingrés per càpita més de tres vegades superior al del sud d'Àsia) reben US \$ 55 per persona. L'Índia té el 34% dels pobres absoluts del món, i rep el 3,5% del total de l'AOD. De fet, els 10 països que en el seu conjunt tenen més del 70% de les persones més pobres del món, el que reben, encara no arriba a la quarta part de l'ajuda internacional. *Els països que reben més ajuda acostumen a*

ser aquells que no utilitzen bé els seus recursos: els països amb despeses militars molt altes obtenen aproximadament el doble d'ajuda per càpita que els països de despeses moderades, i el 25 % més que els països amb despeses militars baixes. L'ajuda tampoc no està assignada a tot allò que hauria d'ésser de prioritat humana. L'educació bàsica, l'atenció mèdica primària, l'aigua potable i els programes de nutrició només obtenen el 10% de l'AOD multilateral i el 6,5% de l'OAD bilateral. Com que les perspectives d'un augment important en el total de l'AOD són prou descoratjadores, s'ha d'aprofitar qualsevol oportunitat per millorar la qualitat de l'assistència estrangera.

Si es vol que l'AOD serveixi genuïnament com a xarxa de seguretat social pels pobres del món s'haurà de basar en un nou marc, en què els compromisos amb el programa d'ajuda es considerin obligacions fermes, els fluxos anuals es mouen de forma que es poden preveure, la càrrega es distribueix progressivament i les assignacions d'ajuda es facin racionalment i equitativa segons fites internacionals acordades. Aquesta ajuda s'hauria de canalitzar preferencialment a través d'organitzacions multilaterals, ja que poden operar sense les pressions polítiques que determinen gran part de l'ajuda bilateral. I la distribució de l'AOD ha de basar-se en un nou diàleg entorn a formulacions de política que faci èmfasi en què l'ajuda haurà de dirigir-se a afers de prioritat humana i porti els països beneficiaris a disminuir les seves despeses i a respectar els drets humans.

Una reestructuració fonamental de l'AOD semblant només podrà realitzar-se si es basa en acords internacionals que permetin, tant a les nacions riques com a les pobres, protegir els seus interessos legítims. El que es necessita és un nou pacte internacional.

3.5. Els països industrialitzats i en fase de desenvolupament tenen l'oportunitat de dissenyar un nou pacte internacional i d'assegurar un desenvolupament humà sostenible per a tothom en un món pacífic

La bossa de les deixalles de la història és curulla de grans dissenys internacionals que mai no s'han portat a la pràctica; aquest fet mereix una reflexió assenyada abans d'iniciar un nou intent. Malgrat tot, els fracassos del passat han de constituir una font d'inspiració i no de paràlisi política. Les propostes passades no van fructificar per diverses raons. Sovint eren unilaterals, basades en concessions del Nord al Sud, enlloc de basar-se en l'interès mutu. Moltes vegades resultaven excessivament ambiciosos, ja que exigien als països industrialitzats increments substancials i políticament impopulars en matèria d'ajuda externa, enlloc d'oferir reformes ben estudiades en els mercats internacionals, de les quals tots se'n poguessin beneficiar. Moltes s'enfocaven des d'un punt de vista massa estret i es concentraven en un assumpte adés econòmic o polític, sense tenir en compte la dimensió humana. I algunes propostes es feien, senzillament, en moments inoportuns, quan encara no havia madurat el temps pel canvi.

Finalitzada la guerra freda, amb un descens en les despeses militars, amb l'expansió de la llibertat econòmica i política i amb una presa de consciència cada vegada més gran de l'opinió pública en allò que fa referència als temes ambientals, el món té ara una oportunitat única de trencar en gran part amb el passat. Ha arribat el moment de concertar un nou pacte internacional sobre desenvolupament humà: un acord que col·loqui les persones en primer lloc

en les polítiques nacionals i en la cooperació internacional per al desenvolupament

No obstant, cal definir amb molta claredat un pacte internacional realista que posi en clar els objectius que pretén accomplir, els recursos que necessita, l'estratègia per posar-lo en marxa i el marc institucional que requereix com a base. I totes les parts hauran d'estar disposades a donar i a rebre.

Aquest pacte també hauria de preparar-se mitjançant un procés de consultes mundials. Caldrà convocar una cimera mundial sobre desenvolupament humà de cara a comprometre el recolzament dels líders polítics del món per poder aconseguir els objectius del pacte incloent-hi el seu compromís en tot allò que fa referència als recursos que seran necessaris.

4. DISPARITAT, INEQUITAT SIGNE DEL NOSTRE TEMPS

La diferència d'ingressos entre països rics i pobres no tan sols és considerable, sinó que es va eixamplant. Entre 1960 i 1989, els països amb el 20% més ric de la població mundial van créixer a un ritme de 2,7 vegades superior al del 20% més pobre.

També s'observen contrastos sorprenents entre països individuals i entre regions diferents. Entre 1965 i 1980, la taxa de creixement global del món va ser de 2,4% i la xifra corresponent als països de la OCDE en el seu conjunt —2,9%— s'acostava al percentatge anterior. No obstant, entre les regions en fase de desenvolupament es van registrar diferències substancials. Algunes de les regions amb taxes altes de creixement anual durant aquest període van ser la Xina (4,1%), l'est i el sud-est d'Àsia (3,9), Amèrica Llatina i el Carib (3,8%) i els Estats Àrabs (3,0%). En comparació, les taxes de creixement del sud d'Àsia i de l'Àfrica subsahariana va experimentar una taxa de creixement anual de menys de l'1,7% durant el mateix període, amb la qual cosa es va quedar encara més endarrerida.

La situació d'aquells països menys desenvolupats, on viu el 8% de la població mundial, també fou negativa. La seva participació en el PNB internacional es va reduir d'un mínuscul 1% a un 0,5% encara més minso.

La dècada dels anys vuitanta ha estat descrita sovint com la “dècada perduda” de cara al desenvolupament. Això podrà semblar estrany atès que el promig del creixement internacional va ser més gran entre 1980 i 1989 (3,2% en comparació amb 2,4%). *El veritable problema a la dècada dels anys vuitanta fou que el creixement internacional es va distribuir de manera molt poc equitativa.*

És possible que en 1965-1980 el creixement hagi estat menor, però un nombre més gran de persones va veure millorar les seves possibilitats. Si es considera “raonable” un creixement per càpita anual d'entre 1% i 5%, el percentatge de la població mundial que viu en països amb un creixement menor fou del 13% en 1965-1980, però va créixer gairebé un 30% en 1980-1989.

La dècada dels anys vuitanta també va ser testimoni d'una més gran polarització entre rics i pobres. En comparació amb 1965-1980, a la dècada dels vuitanta tres vegades més persones vivien en països amb un creixement per càpita alt (més del 5%). Aquesta polarització seria encara més evident si tinguéssim en compte el deteriorament en la distribució d'ingressos a nivell nacional: *les diferències entre rics i pobres van augmentar considerablement en algunes de les economies de creixement ràpid.*

Per tant, la consideració exclusiva del promig de les taxes de creixement és molt poc satisfactòria, i caldrà concentrar l'atenció futura en les taxes reals corresponents a poblacions i grups d'ingrés específics.

4.1. Disparitat en oportunitats de mercat

Les distàncies en ingressos i oportunitats de treball entre nacions riques i pobres i entre persones riques i pobres són, per tant, molt grans, i *es van eixamplant a velocitats alarmants.*

No obstant, a nivell internacional, també hi ha grans disparitats en l'accés als mercats de béns i serveis i de capital.

- **Comerç.** Moltes regions en fase de desenvolupament han vist reduir-se la seva participació en el comerç internacional des de 1970. Entre elles hi ha l'Àfrica subsahariana (3,8% a 1%), Amèrica Llatina i el Carib (5,6% a 3,3%) i els països menys desenvolupats (0,8% a 0,4%). La participació del 20% més pobre de la població mundial és, actualment, de quasi un 1%. En altres regions els ha anat molt millor durant aquest període: l'est i el sud-est d'Àsia (la Xina inclosa) van elevar més del doble la seva participació, ja que va augmentar de 4,9% a 10%.
- **Préstecs de bancs comercials.** El 20% més pobre de la població mundial rep únicament el 0,2% dels préstecs internacionals atorgats per la banca comercial. Semblantment al que passa amb les persones pobres als seus propis països, a la comunitat internacional les nacions pobres simplement estan mancades de capacitat creditícia.
- **Inversió estrangera directa.** Malgrat l'abundant oferta de mà d'obra i les suposadament nombroses oportunitats d'inversió, no més del 0,2% de la inversió transnacional té com a destí el 20% més pobre de la població mundial.

Pels habitants de la major part del món en desenvolupament les disparitats són grans, però algunes regions i països estan més endarrerits que uns altres.

L'Àfrica subsahariana i el sud d'Àsia van augmentar la seva participació en la població mundial de 27% a 32% entre 1960 i 1989. No obstant i això, la seva participació al PNB es va reduir en un 20% i la seva participació en el comerç internacional va disminuir en més de la meitat, la qual cosa contribueix al ràpid procés de marginació de 1700 milions de persones.

Els països menys desenvolupats -com a grup- van retrocedir encara més. Ja registraven una participació molt exigua al PNB internacional (1% el 1960), al comerç internacional (0,8% el 1970) i als préstecs internacionals atorgats per la banca comercial (0,2% el 1970), xifres que no corresponen a la seva participació del 8% en la població mundial. Però fins i tot aquests nivells s'han reduït a més de la meitat en el curs de les darreres dues a tres dècades.

Sigui quin sigui l'indicador, l'evidència assenyala disparitats grans i creixents. Tant a nivell nacional com internacional l'interrogant bàsic que cal plantejar-se en aquest moment és: com es pot invertir aquesta tendència?

5. CREIXEMENT ECONÒMIC NO ÉS IGUAL A DESENVOLUPAMENT HUMÀ

Sovint, els conceptes anteriors de desenvolupament han concedit una atenció exclusiva al creixement econòmic, basant-se en la presumpció que, en darrer terme, el creixement beneficiarà a tots. Però el desenvolupament humà ofereix una perspectiva molt més ampla i completa. Demostra que el creixement econòmic és vital: cap societat ha pogut, a llarg termini, sostenir el benestar del seu poble sense injeccions continuades de creixement econòmic. *Però el creixement per si sol no és suficient: ha de traduir-se en el millorament de les vides de les persones*. El creixement econòmic no és el fi del desenvolupament humà. És un medi important.

El desenvolupament humà i el creixement econòmic estan, per tant, estretament lligats. Les persones contribueixen al creixement i el creixement contribueix al benestar humà.

L'èmfasi que el desenvolupament humà col·loca en les capacitats humanes també ha conduït algunes persones a creure que el desenvolupament humà està limitat a sectors socials, com la salut o l'educació. Aquestes inversions en persones resulten vitals, però solament constitueixen una part del panorama general. El desenvolupament humà no es limita a un sector específic. No es concentra en assumptes socials a expenses de les qüestions econòmiques. Subratlla la necessitat de desenvolupar les capacitats humanes. No obstant, el preocupa igualment la manera com aquestes capacitats són utilitzades per persones que poden participar lliurement en la presa de decisions polítiques i econòmiques i que poden treballar productivament i creativa per incrementar el desenvolupament.

Els habitants dels països en fase de desenvolupament han millorat significativament les seves capacitats en els últims anys. En esperança de vida i d'educació bàsica han anat reduint les diferències amb els països industrialitzats. Però en altres àrees: en educació superior, tecnològica, informàtica i productivitat laboral, les diferències s'estan eixamplant. Així les coses, per promoure el creixement econòmic en el futur també hauran d'adquirir les capacitats més avançades exigides per les noves fronteres tecnològiques. Els "tigres" industrialitzats de l'est de l'Àsia han demostrat com això es pot aconseguir. La República de Corea va augmentar la productivitat laboral en un 11% anual entre 1963 i 1979, i Tailàndia ho va superar en augmentar la productivitat en un 63% entre 1980 i 1985. El desenvolupament *humà* va contribuir molt a aconseguir aquests guanys en productivitat i desenvolupament econòmic.

Una altra fal·làcia entorn al concepte de desenvolupament humà és que només s'aplica a les necessitats bàsiques i únicament als països pobres. No és així. El concepte de desenvolupament s'aplica als països en tots els nivells de desenvolupament. A tot arreu les persones tenen necessitats i aspiracions, si bé, naturalment, varien d'un país a un altre. A la majoria de les persones dels països recentment industrialitzats els interessa adquirir capacitats més avançades i mantenir-se alerta dels canvis tècnics. Els habitants dels països rics poden sentir un major interès en els temes socials, així com la carència d'habitatge i la drogaddicció.

Cada país té la seva pròpia agenda humana, però el principi bàsic ha de ser el mateix:

col·locar les persones al centre del desenvolupament i concentrar-se en les seves necessitats i en el seu potencial. El desenvolupament humà abasta tot l'espectre de les necessitats i ambicions humanes.

El desenvolupament humà es refereix a totes les activitats, des de processos de producció fins a canvis institucionals i diàlegs sobre polítiques. És el desenvolupament enfocat de cara a les persones i al seu benestar. El preocupen tant la generació del creixement econòmic com la seva distribució, tant les necessitats bàsiques com l'espectre de les aspiracions humanes, tant les afliccions humanes del Nord com les privacions humanes del Sud. El desenvolupament humà, com a concepte, és ampli i integral. Però és guiat per una idea senzilla: les persones sempre són primer.

5.1. Desenvolupament humà sostenible

La població i els nivells d'activitat econòmica han augmentat més ràpidament en els últims quatre decennis que en qualsevol altra època de la història de la humanitat. Des de 1950, la població mundial ha crescut de 2.500 milions a 5.300 milions. Gran part d'aquest augment ha tingut lloc en països en fase de desenvolupament, on viu el 77% de la població mundial.

Encara que el nivell de fecunditat i les taxes de creixement de la població van decreixent, la gran base de joves ja nascuts significa que la població mundial seguirà augmentant durant algun temps, potser duplicant-se abans d'estabilitzar-se. El total demogràfic significa que el creixement continu en l'activitat econòmica és inevitable.

En tot el món, les persones aspiren a participar dels beneficis que es deriven de la producció i del comerç entre ells mateixos i amb altres societats. No obstant, és inconcebible que el món pugui sostenir a milers de milions de persones en la forma malversadora a la qual s'ha acostumat la minoria més poderosa. El 23% de la població mundial que viu en països industrialitzats del Nord guanya el 85% dels ingressos del món. El gran esforç que demana aquest nivell d'activitat econòmica se sent en la pèrdua de boscos i espècies, la contaminació de rius, llacs i oceans, l'acumulació de gasos d'hivernacle i l'esgotament de l'ozó, preservador de la vida.

Els països industrialitzats comencen a reconèixer aquests problemes i la necessitat d'enfrontar-s'hi. En alguns sectors, la solució proposada consisteix a instituir mesures per evitar que els països en vies de desenvolupament participin en les activitats econòmiques que imposen aïtals pressions en el medi ambient. Un sistema semblant seria, no cal dir-ho, totalment incorrecte. No obstant, és encoratjador que hi hagi un reconeixement del fet que els països industrialitzats han comès grans errors en el desenvolupament de patrons de producció i consum d'utilització intensiva d'energia. La raça humana no pot seguir devorant els recursos del món i llençant les seves deixalles de la manera que avui dia ho fa la minoria poderosa.

Els estils de vida i pràctiques dels rics no són l'única causa del deteriorament del medi ambient. La pobresa en què viuen les tres quarts parts de la població mundial causa als sistemes ecològics del món tensions iguals i de vegades encara pitjors. La gent pobre i els països pobres depenen de la terra per aliments, dels rius per aigua i dels boscos per al combustible. Si bé és cert que precisen d'aquests recursos desesperadament, els pobres tenen poques alternatives, ja que no tenen actius o ingressos fora de sobreutilitzar-los i destruir-los, simplement per

sobreviure. En fer-ho, amenacen el seu propi benestar i el dels seus fills.

L'actual procés no és inevitable. Si es reconeixen els problemes, s'accepta la responsabilitat en la seva creació i es prenen les mesures per afrontar-los, incloent-hi algunes de molt difícils, és possible fer marxa enrera i assegurar la salut i el benestar de tota la població mundial. La Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament (CNUMAD) que se celebrarà el juny de 1992 al Brasil, brinda l'oportunitat d'abordar moltes d'aquestes qüestions i de negociar el tipus de canvis i sacrificis necessaris per modificar les tendències negatives que ja són dolorosament òbvies.

5.2. Pobresa, medi ambient i desenvolupament humà

Si es vol que el desenvolupament amplii la gamma d'opcions de les persones ha de fer-ho, no sols per a la generació actual, sinó també per a les futures. Ha de ser sostenible. Una de les principals amenaces contra el desenvolupament humà i econòmic sostenible prové de l'espiral descendent de pobresa i degradació ambiental que amenaça les generacions actuals i futures.

Prop de 1.400 milions dels més de 5.300 milions d'habitants del món viuen en condicions de pobresa. Segons altres càlculs, la inclusió d'aquells que viuen en el "marge de la subsistència" amb tan sols satisfetes les seves necessitats mínimes eleva la xifra de pobres a quasi 2.000 milions.

Els perills ambientals i els riscos contra la salut plantejats per la contaminació, l'habitatge inadequat, les condicions sanitàries deficientes, l'aigua contaminada i la falta d'altres serveis bàsics, constitueixen una amenaça desproporcionada pels pobres. Moltes d'aquestes persones, mancades de resposta a les seves necessitats essencials, també viuen en les àrees més vulnerables des del punt de vista ecològic. Segons un càlcul, el 80% dels pobres a l'Amèrica Llatina, el 60% dels pobres d'Àsia i el 50% dels pobres d'Àfrica viuen en terres marginals caracteritzades per una baixa productivitat i una alta susceptibilitat a la degradació ambiental, incloent-hi terres àrides, sòls de baixa fertilitat, vessants pendents i tuguris i barris d'invasió a les ciutats. La degradació ambiental que en resulta quan les persones utilitzen aquestes terres marginals per procurar-se fusta combustible i per sembrar cultius de subsistència i comercials empitjora la seva pobresa. També posa en perill la seva salut i benestar, així com la dels seus fills. I a mesura que els cultius comercials desplacen les activitats de subsistència, els pobres es van marginant encara més, forçats a instal·lar-se en terres ambientalment fràgils.

5.3. Desenvolupament sostenible i creixement econòmic

El clamor per un desenvolupament sostenible no és simplement una crida a la protecció ambiental. Enlloc d'això, el desenvolupament sostenible implica un nou concepte de creixement econòmic que ofereix justícia i oportunitats per a tota la gent del món i no solament per a uns pocs privilegiats sense destruir, més encara, els recursos naturals limitats del món ni posar en entredit la capacitat de sosteniment de la Terra.

La Comissió Mundial del Medi Ambient i el Desenvolupament va definir el desenvolupament sostenible com *aquell que satisfà les necessitats del present sense limitar el potencial per satisfer les necessitats de les generacions futures*. Proposada el 1987, aquesta definició ha

adquirir vigència i recolzament generalitzats, encara que aquells que la utilitzen potser no sempre tinguin percepcions similars sobre el seu significat.

El desenvolupament sostenible és un procés en el qual les polítiques econòmiques, fiscals, comercials, energètiques, agrícoles i industrials es dissenyen per tal que produeixin un desenvolupament que sigui econòmicament, socialment i ecològicament sostenible. Això significa que el consum actual no pot finançar-se incorrent en deutes econòmics que d'altres hauran de reemborsar en el futur. S'ha d'invertir en la salut i educació de la població actual a fi de no llegar un deute social a les generacions futures. I els recursos naturals han d'utilitzar-se de manera que no creïn deutes ecològics en sobreexplotar la capacitat de sosteniment i producció de la Terra.

En termes generals, els requeriments mínims per aconseguir un desenvolupament sostenible inclouen:

- L'eliminació de la pobresa.
- Una reducció en el creixement demogràfic.
- Una distribució més equitativa dels recursos.
- Persones més saludables, instruïdes i capacitades.
- Governos descentralitzats més participatius.
- Sistemes de comerç més equitatius i oberts, tant interns com externs, incloent-hi augment de la producció per consum local.
- Millor comprensió de la diversitat d'ecosistemes, solucions localment adaptades per als problemes ambientals i millors monitors de l'impacte ambiental produït per les activitats de desenvolupament.

¿Caldrà frenar el creixement econòmic a fi de conservar el medi ambient? Potser “sí” podria ser la resposta òbvia. Malgrat tot, la resposta fàcil no aborda els problemes més seriosos que afronten països en fase de desenvolupament amb més de dos mil milions de persones en condicions de pobresa absoluta i altres mil milions als marges de la pobresa. Els pobres no poden acceptar que el seu passat i el seu present hagin de projectar-se cap a un futur indefinit. Tampoc no poden acceptar que els països industrialitzats tinguin el dret etern a una participació del 85% en l'ingrés del món i a una perpetuació dels seus patrons de consum, amb utilització intensiva d'energia. Aquesta generació, a més de deixar un llegat de “deute ambiental” a les generacions futures sota la forma de contaminació i esgotament de recursos, també corre el perill de deixar un deute financer, com a resultat de préstecs passats. I corre el risc de deixar un deute social, si els joves de l'actualitat estan mancats dels estàndards de salut, educació i capacitat necessaris per afrontar el món del demà.

El fet de prendre consciència entorn al medi ambient va posant en relleu moltes àrees noves de conflicte potencial: entre els països industrialitzats i en fase de desenvolupament, entre la protecció ambiental i el creixement econòmic, entre aquesta generació i la següent. Seria

ingenu dir que tots aquests conflictes es poden resoldre. Aquests debats prosseguiran el pròxim segle i encara després. No obstant, el concepte de desenvolupament humà pot oferir alguns principis orientadors.

El primer és que el “desenvolupament humà sostenible” ha de concedir prioritat als éssers humans. La protecció ambiental és vital. Tot i això (semblantment al creixement econòmic), és un medi per promoure el desenvolupament humà. L'objectiu primordial dels nostres esforços ha de ser la protecció de la vida humana i de les opcions humanes. Això implica que cal assegurar-se la viabilitat a llarg termini dels sistemes de recursos naturals del món, inclosa la seva biodiversitat. Tota la vida en depèn.

El segon principi orientador és que els països en fase de desenvolupament no poden escollir entre creixement econòmic i protecció ambiental. El creixement no és una opció. És un imperatiu. La qüestió no és quant creixement econòmic, sinó quin tipus de creixement. La manca de creixement pot ser tan perjudicial pel medi ambient com un creixement massa ràpid.

No és la taxa de creixement econòmic el que ens permet de calibrar el seu efecte sobre el medi ambient. La compensació del PIB —la barreja de productes així com els tipus de processos de producció— és l'única que pot dir-nos si l'impacte global sobre el medi ambient és positiu o negatiu. Idealment, l'ingrés s'hauria de mesurar en termes menys nets després de deduir la depreciació del capital físic, el capital humà i l'existència de recursos naturals. Els problemes ambientals sorgeixen quan s'ignora la depreciació dels recursos naturals simplement perquè es desconeix el seu preu.

Els països en fase de desenvolupament han d'accelerar les seves taxes de creixement econòmic. Tot i això, han d'adoptar estratègies que, tant com sigui possible, respectin l'entorn físic. Això significa utilitzar tecnologies diferents de les utilitzades fins ara en els països industrialitzats: és a dir, tecnologies que consumeixin menys energia i siguin més raonables des del punt de vista ambiental.

Els països industrialitzats també volen seguir avançant. No obstant, si es pretén d'evitar pressions addicionals a la capacitat de sosteniment del planeta, gran part del seu desenvolupament haurà de concentrar-se en el millorament de la qualitat de la vida.

El tercer principi orientador és que cada país haurà de fixar les seves pròpies prioritats ambientals, que tot sovint diferiran en els països industrialitzats i en els que es troben en fase de desenvolupament.

Els països industrialitzats consideren que la contaminació de l'aire representa un risc per a la salut, però també se senten en general més preocupats respecte a la degradació de la qualitat de la vida, entesa com un desequilibri entre els sers humans i la resta del món natural. I moltes vegades les seves inquietuds es projecten considerablement cap al futur, posant l'atenció en problemes com l'escalfament global del planeta i la destrucció de la capa d'ozó. Molts d'aquests problemes es poden associar amb el consum excessiu dels recursos naturals.

Els països en fase de desenvolupament acostumen a preocupar-se, no tant de la qualitat de

vida, com de la vida en si mateixa. I els seus temors són molt més immediats: l'aigua contaminada constitueix una amenaça per a la vida i els sòls erosionats posen en entredit l'aliment.

Els pobres no acostumen a tenir la fortalesa financera requerida per conservar, reemplaçar i renovar els seus entorns naturals. Els cicles de rotació de cultius s'han anat escurçant, i cada cop es cultiva més terra marginal. El 1984, aproximadament 135 milions de persones vivien en àrees afectades per la desertització (en comparació amb els 57 milions del 1977).

Així les coses en l'extrem inferior de l'escala d'ingressos, la pobresa constitueix un enemic tan gran del medi ambient com la riquesa mal consumida de les societats riques.

6. EL DESAFIAMENT DE LA IMMIGRACIÓ

Els països en fase de desenvolupament podrien obtenir almenys 250 mil milions de dòlars anuals si els països rics aixequessin les restriccions de la immigració de treballadors estrangers. Als països rics també els pot ser útil una major mobilitat laboral. Diversos estudis demostren que les restriccions del mercat laboral internacional significaran que el món renunciarà a un bilió de dòlars en creixement cap a l'any 2.000.

Cap mercat no és perfecte, però el mercat internacional de la mà d'obra és un dels que tenen més restriccions.

És allí on hi ha l'oferta: milions de treballadors de països en fase de desenvolupament es troben sense treball o subempleats. Però les lleis d'immigració obstaculitzen el corrent laboral dels països pobres cap als rics. Actualment, uns 75 milions de persones de països en vies de desenvolupament es traslladen cada any amb caràcter de refugiats, persones desplaçades, treballadors transhumants o migrants, legals o il·legals.

Les restriccions que els països industrialitzats imposen a la immigració neguen oportunitats de mercats de la mateixa manera que les quotes i els aranzels duaners inhibeixen l'exportació de productes amb gran densitat de mà d'obra i de productes agrícoles. Aquestes barreres aturen el creixement econòmic mundial i afecten en gran mesura els països pobres. Són fins i tot més oneroses pels països pobres que les barreres comercials, perquè l'emigració de mà d'obra sense qualificar o semi qualificada és una esfera en què gaudeixen d'un avantatge comparatiu. Com a resultat, *els països en fase de desenvolupament en l'actualitat perden molt més amb els controls d'immigració que amb les barreres comercials.*

Les oportunitats perdudes en els mercats mundials costen als països en fase de desenvolupament un mínim de 500.000 milions de dòlars per any i la meitat de les pèrdues deriva solament de les restriccions de la immigració. Però mentre es van aixecant les barreres comercials i internacionals mitjançant les negociacions de l'Acord General sobre Aranzels Duaners i Comerç, fins ara les distorsions del mercat laboral internacional s'han escapat de l'escrutini.

És evident que resulta difícil esperar que els països industrialitzats redueixin en gran mesura les seves barreres d'immigració. Malgrat tot, això imposa una responsabilitat encara més gran als països industrialitzats respecte a la creació d'oportunitats econòmiques als països en fase de desenvolupament per tal de reduir les pressions que afavoreixen la migració. Tal com estan les coses els països industrialitzats han restringit encara més les lleis d'immigració, amb la qual cosa endarrereixen dos decennis de liberalització. Aquestes lleis posen en perill els 25.000 milions de dòlars que actualment aporten als seus països d'origen els seus treballadors migratoris.

La pressió per limitar el nombre de treballadors sense qualificar als països industrialitzats ha augmentat els darrers anys per raó del temor que l'augment del corrent d'immigrants del Sud incrementi les tensions socials. Des del decenni de 1960 la gran majoria dels immigrants als Estats Units i al Canadà procedien de països en fase de desenvolupament, fonamentalment

d'Amèrica Llatina i el Carib (N. de la R.). També a Europa la proporció d'immigrants de països en fase de desenvolupament, va augmentar en aquest període del 30% al 46%. Hi ha actualment, en alguns països europeus, grups que demanen als seus governs que expulsin els emigrants en atur.

Els països en fase de desenvolupament també han sofert com a resultat de la preferència dels països rics envers els immigrants que són treballadors qualificats o bé inversionistes potencials. Estats Units i Canadà van canviar recentment les seves lleis d'immigració per atreure més treballadors qualificats i empresaris. Entre 1960 i 1990 Estats Units i Canadà van acceptar més d'un milió d'immigrants professionals i tècnics de països en fase de desenvolupament. Els països industrialitzats, en allò que és efectivament un "mercat de compradors" d'emigrants, han anat fixant nivells cada cop més alts de qualificació, i han donat preferència als treballadors altament qualificats, a aquells que aporten capital o als refugiats polítics.

La pèrdua de treballadors qualificats ha afectat en gran mesura molts països d'Àsia i d'Àfrica, amenaçant així la seva capacitat per absorbir nova tecnologia i per capacitar futures generacions de professionals. L'Àfrica ja ha perdut la tercera part del seu personal qualificat en benefici d'Europa. Només el Sudan va perdre amb l'emigració el 1978 el 17% dels seus metges i dentistes, el 20% dels seus professionals universitaris, el 30% dels seus enginyers i el 454% dels seus agrimensors. Filipines va perdre el 12% dels seus treballadors professionals que van marxar als Estats Units durant el decenni de 1970.

La pèrdua de professionals i les barreres en augment pels treballadors sense qualificació no podien venir en un moment més difícil per a la majoria dels països en fase de desenvolupament. Les taxes elevades de natalitat signifiquen que uns 38 milions de persones se sumen a la força de treball dels països del Sud cada any, i se sumen als ja 700 milions de persones que són a l'atur o subempleats. Això significa que en acabar el decenni cal crear o millorar mil milions de nous llocs de treball, l'equivalent al total de la població del Nord.

Si la comunitat internacional no té capacitat per crear oportunitats econòmiques on més es necessiten, el món podrà presenciar una emigració internacional sense precedents al segle XXI, que superarà àmpliament el gran moviment de persones que es va registrar en els primers anys d'existència dels Estats Units, el Canadà i Austràlia.

7. EXPORTACIONS DE PRODUCTES MANUFACTURATS

Les economies dinàmiques del món en desenvolupament han pogut canviar els seus productes d' exportació per béns manufacturats. Com a resultat, els països en desenvolupament han augmentat la seva participació en les exportacions mundials de manufactures: del 4% al 19% entre el 1955 i el 1983. De fet, la seva participació el 1989 va ser superior a la d'aleshores República Federal d'Alemanya (15%), Japó (13%) i Estats Units (12%) i van deixar molt enrera un bon nombre de països, inclosos França, Itàlia i el Regne Unit.

El gruix de les exportacions dels països en fase de desenvolupament prové d'uns quants països. El 1988, el 54% de les exportacions dels països en desenvolupament provenia dels cinc primers de la República de Corea, Taiwan província de Xina, Singapur, Honkong i Xina. No obstant i això, la quantitat de països que exporten més de US \$ 1.000 milions anuals augmenta ràpidament. Fins i tot l'Àfrica subsahariana va incrementar les seves exportacions de béns manufacturats en un 5.7% anual entre el 1980 i el 1987.

Això ha constituït un guany extraordinari. Els països en desenvolupament han superat moltes barreres comercials i han trencat el monopoli dels països industrialitzats. Han penetrat en molts mercats mundials lucratiu i han obert la porta al creixement independent al Sud.

Amb tot, no han rebut els rendiments financers que havien de rebre d'aquestes exportacions. Entre 1980 i 1990, els preus de les manufactures dels països en fase de desenvolupament van augmentar en un 12% en termes nominals en dòlars dels Estats Units. Però els preus de les manufactures dels països industrialitzats del Grup dels Set augmentaren en un 35% durant el mateix període. En termes reals, en comparació amb els països industrialitzats, els preus rebuts pels països en fase de desenvolupament han anat minvant.

Per què? Molts països es van veure obligats a augmentar les exportacions durant períodes als anys vuitantes en què la demanda externa anava disminuint. Suportaven una pressió considerable per fer-ho per part dels creditors que exigien el reembossament dels deutes i per part d'institucions que exigien augment en les exportacions com a condició per donar-los suport financer. Un altre problema important que afronten els països en desenvolupament en l'exportació de béns manufacturats és el nivell creixent de proteccionisme.

Els països industrialitzats han augmentat les barreres contra les importacions provinents dels països en fase de desenvolupament. De 24 països industrialitzats 20 són, en termes generals, més proteccionistes del que ho eren fa 10 anys. I discriminen més contra els béns dels països en desenvolupament. La taxa efectiva de protecció contra les exportacions procedents dels països en desenvolupament és considerablement més elevada que la taxa contra les exportacions dels països industrialitzats. Aquestes restriccions costen molt car als països en desenvolupament: almenys US \$ 40.000 milions anuals en exportacions perdudes de béns i serveis; i, segons el banc mundial, redueixen el PNB dels països en desenvolupament en un 3%, la qual cosa significa una pèrdua anual de US \$ 755.000 milions. Aquestes restriccions inclouen:

- *Augment escalonat d'aranzels.* En molts països industrialitzats, els aranzels d'importació augmenten d'acord amb el nivell de processament: és el cas de les espècies, el jute i els olis vegetals, així com les fruites, els vegetals i les begudes tropicals. Aquest sistema està dissenyat per descoratjar els països en desenvolupament a fi que deixin de processar els seus productes primaris. Per exemple, la mitjana de l'aranzel del cacau processat és més del doble del que se li imposa al cacau cru, a fi de restringir les exportacions de xocolata. I mentre l'aranzel sobre el sucre cru és menys del 2 %, l'aranzel que s'aplica sobre el sucre processat és d'aproximadament un 20%.

- *Barreres no aranzelàries.* Aquestes barreres han proliferat en els darrers decennis i avui en dia afecten molts dels grups de productes clau en què els països en desenvolupament gaudeixen d'un avantatge competitiu. Les barreres no aranzelàries inclouen, per exemple, la fixació de quotes, el requeriment de llicències d'importació, les restriccions voluntàries a l'exportació i les mesures compensatòries i antidumping especials adoptades quan els productes nacionals es queixen de ser víctimes d'una competència estrangera “injusta”.

Entre 1987 i 1990, aquest tipus de barrera va augmentar en un 20%.

Actualment, les mesures aranzelàries constitueixen l'obstacle principal contra les exportacions dels països en fase de desenvolupament i es calcula que, el 1987, van afectar gairebé una tercera part de les importacions de l'OCDE provinents de països en desenvolupament. La barrera més important és l'Acord de Multifibres (MFA), que nega a aquests països aproximadament US \$ 4.000 milions anuals en ingressos en concepte d'importacions. El 1987, prop de la meitat de les exportacions de tèxtils i confeccions dels països en desenvolupament estava subjecte a controls, el 70% dels quals eren obligatoris.

A finals de 1990, els membres del GATT havien instituït en total 284 acords de restricció d'exportacions; la majoria cobrien grups de producte dels quals els països en desenvolupament són exportadors substancials, ja sigui reals o potencials: productes agrícoles (59 acords), tèxtils i confeccions (51), acer i productes d'acer (39), electrònica (37) i calçat (21).

Se segueixen introduint nous tipus de barreres no aranzelàries. Els països desenvolupats també han utilitzat sovint restriccions de preus o reglamentacions de salut i seguretat a manera de mesures no aranzelàries. I ara es van fent consideracions ambientals a l'alliberament comercial.

Aquestes restriccions comercials no són únicament costoses pels països en desenvolupament. També resulten extremadament costoses pels consumidors dels països industrialitzats. Es calcula que a Estats Units, les restriccions sobre les importacions de tèxtils i confeccions va costar als consumidors US \$ 18.400 milions el 1980. Les quotes, per exemple, doblen el preu del sucre pels consumidors. A nivell global, els consumidors nordamericans paguen fins a US \$ 75.000 milions anuals més per productes, per raó de la imposició de drets i restriccions a les importacions: una suma que equival a aproximadament la sisena part de la factura d'importacions dels Estats Units.

L'objectiu d'aquestes restriccions és protegir els llocs de treball. Però aquesta és una forma molt ineficient d'aconseguir aquest objectiu. Al Canadà, per exemple, cada dòlar guanyat per

treballadors que van conservar els seus llocs de treball gràcies a la protecció de les indústries tèxtil i de confeccions va costar a la societat aproximadament US \$ 70. Als Estats Units, els consumidors van pagar US \$ 114.000 anuals per cada lloc de treball conservat a la indústria de l'acer.

8. ¿ÉS POSSIBLE UN PACTE MUNDIAL PER A L'EQUITAT I EL DESENVOLUPAMENT?

Un pacte mundial entre països rics i països pobres és indispensable per propiciar un món equitatiu i pacífic. Un pacte d'aquest tipus asseguraria que els països en desenvolupament aconseguirien l'any 2000 les seves fites humanes essencials, reduiria la pobresa absoluta almenys en un 5%, crearia treball suficient per absorbir l'atur actual i les noves addicions a la força laboral i acceleraria la taxa de creixement del PIB per aconseguir aquests objectius mundials comuns, com la lluita contra el tràfic d'estupefaents i la contaminació, la contenció de les pressions que condueixen a la migració i l'estímul de la política de no proliferació nuclear.

- Reduir la despesa familiar en un 3% anual al llarg del decenni de 1990 a fi de crear un dividend de pau d'un bilió 500.000 dòlars, un bilió 200.000 dòlars als països industrialitzats i 300.000 milions de dòlars als països en desenvolupament.
- Obrir els mercats mundials, particularment a les exportacions amb gran densitat de mà d'obra dels països en desenvolupament com els productes tèxtils, la roba, el calçat i els productes agrícoles i tropicals.
- Reformar l'ajuda externa, el sistema d'assistència oficial pel desenvolupament (AOD), tant per augmentar el seu volum com per distribuir-lo de manera més eficient. L'informe suggereix que almenys dos terços de l'AOD s'encarrili cap als països més pobres, en comparació amb la quarta part actual, i que almenys un 20% es destini a la despesa humano-prioritària, en comparació amb el 7% actual.
- Negociar un nou acord mundial respecte al deute per aturar la transferència neta actual de 50.000 milions de dòlars anuals dels països en desenvolupament als països industrialitzats.

A més, molts països en desenvolupament haurien de fer reformes de cara al desenvolupament humà, una crida perquè s'institueixin governs més democràtics, amb una millor gestió econòmica i inversions massives en la gent i en la tecnologia. La reestructuració de les prioritats pressupostàries dels països en desenvolupament, en particular la reducció de la despesa militar i la privatització de les empreses públiques ineficients, pot donar recursos suficients per a la formació de capital humà que aquests països necessiten pel seu creixement futur.

A més cal introduir canvis importants en el funcionament del Banc Mundial, el FMI, el GATT, el Fons per al Medi Ambient Mundial i els programes de les Nacions Unides a fi d'assegurar una millor gestió de l'economia mundial en interès de tots els països i de tots els pobles, i en particular per fomentar un accés més gran dels països en desenvolupament a les oportunitats dels mercats mundials.

S'insisteix en la creació d'un Consell de Seguretat del Desenvolupament a les Nacions Unides. El Consell constituïria un prominent i poderós fòrum per a la coordinació de la política mundial, en el qual confiarien tant els països industrialitzats com els països en

desenvolupament. El Consell tractaria totes les qüestions importants del programa polític-mundial, des de la seguretat alimentària fins a la seguretat ecològica, des de l'assistència per al desenvolupament fins a l'assistència monetària, des dels problemes del deute fins als problemes dels productes bàsics, des del tràfic d'estupefaents fins a la transparència de tecnologia.

Constituiria un marc polític per a la tasca de les institucions internacionals financeres i per al desenvolupament. El Consell estaria compost per 22 membres, 11 permanents i 11 rotatoris. Entre els membres permanents figurarien Alemanya, Xina, Estats Units, França, Japó, el Regne Unit i Rússia, així com els quatre països més poblats de cada regió en desenvolupament: Brasil, Egipte, l'Índia i Nigèria.

9. PNUD PROPOSA CANVIS A INSTITUCIONS

El món precisa d'una nova visió de govern internacional pel segle vinent.

La forma de govern serà objecte de gran discussió els anys propers. Les institucions internacionals del segle XXI podrien incloure un banc central internacional, un sistema d'impost de renda progressiu, una organització de govern internacional i un sistema de nacions unides enfortit. Mentrestant, caldrà veure la manera d'anar fent reformes a les institucions existents com a estratègia de transició.

Les Nacions Unides s'hauran d'enfortir considerablement, des dels punts de vista polític, administratiu i financer. L'ONU també haurà de dur a terme un paper cada vegada més important en els afers econòmics i socials. Això podria aconseguir-se mitjançant la creació d'un Consell de Seguretat per al Desenvolupament de 22 membres, amb 11 membres permanents i 11 rotatius. El Consell arribaria a un consens polític sobre polítiques de desenvolupament, que es portarien a la pràctica per mitjà dels organismes especialitzats pertinents.

El Banc Mundial haurà de restablir el seu paper com a intermediari comprensiu entre els països en desenvolupament i els mercats internacionals de capital. Podria desenvolupar nous instruments de préstecs per reciclar millor els fons dels països industrialitzats amb destí als països en desenvolupament.

El Fons Monetari Internacional (FMI) haurà d'enfortir-se a fi de permetre imposar programes d'ajustament, no únicament als països en desenvolupament, sinó també a les nacions industrialitzades. El FMI haurà, abans que res, d'assumir un paper molt més d'acord amb el d'un banc central internacional que subministri i administri la liquidesa internacional.

El missatge bàsic de l'informe corresponent a aquest any és que el món té una oportunitat única d'utilitzar els mercats internacionals en benefici de tots.

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94
espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>